

(1935). Més al S. no solament apareix amb la *s*- inicial conservada sinó que aquesta *s* sembla haver-se propagat a la consonant interna: «*sisella*: paloma torcaz» a l'aragonès de Llitera (Binéfar: Coll Altabàs; i Fonz, AORBB II, 262), si bé *-ella* hi indica manlleu del cat.; *siséles* en el Matarranya («mena de colom silvestre: més menuda que el turcàs», Bellmunt de Mesquí (1937, J. G. M.); val. *siselles* = cat. *xixell*, ABoscà (GRV II, 525).

Sobre l'etimologia, hi ha les raons donades en els meus articles citats, i per damunt de tot hi ha el fet cabdal i segur que s'ha de lligar amb l'adjectiu de color *sais*, *saissa*, 'gris', ben documentat en tres trobadors occitans de fi S. XII i princ. XIII: *pel sais*, *crin saissa*. Així mateix el *seix* pallarès i el *SAS* (com he indicat en aquest article) són els paisatges més grisos del món. I totes les dades estan d'acord que la xixella és de color grisenc, uns diuen tirant a blavós, els altres (com hem vist, ben espontani, a Ogera) de color de plom; i també el fr. *biset* 'xixella' és derivat del nom d'aquest color, fr. *bis*.

I és el cas que en el nostre domini ho tenim com a adjectiu d'aquest color en un doc. ribagorçà de data altament arcaica. Es tracta d'altres animals, de colors força semblants (ferrís, moreno verdós), junt amb una egua d'aquest color: «Vindo vobis --- in solidatas xxx et VIII, in equas colore *feranda*, cum suo puldro, equa *saixa* cum suo puldro, et alia equa colore *laura*, et bove uno»: tot això com a preu d'una venda, als Monjos d'Alaó, d'uns camps en el terme del castell d'Aulet (a uns 7 o 8 km. d'Alaó), a. 851 (Abadal, *Pallars i Ribag.*, n.º 44, vol. II, 307b6; I, 52 [¿convindria potser llegir III *equas* en lloc de *in equas*?]).

Que aquest nom de color vingui del d'un vegetal, especialment un cereal, és d'una gran versemblança, tenint en compte els molts paral·lels: cast. *trigueño* 'morenet'; el cast. *candéal*, viceversa, ve de *CANDIDUS*. De la xeixa ja hem vist que crida l'atenció el color; i són colors canvians, però dins la tonalitat intermèdia a què pertany el gris o grisenc: Verdagner diu (supra) adés que la veu rossejar, adés esgroguir-se, adés verdejar; i la Junta de Comerç en distingeix de rogenca i de blanca.

En canvi no tindria cap versemblança derivar-ho de *SAXUM*, com preferia Meyer-Lübke en una part dels seus treballs: no tindria solta dir de color de roca, puix que de roques n'hi ha de les més diverses coloracions. Justament el que la toponímia ens prova, en forma superabundant, és que les roques es distingeixen per llurs colors variats: *Penyalba*, *Roca-rossa*, *Rocabruna*, *Rocanera*, *Peñarroya*, *Roquesblanques*, *Peñaparda* etc.; però mai no s'ha distingit una roba, un animal, un lloc, pel seu color, dient-ne roquis o roquer, com se li diu plomís o ferrós o morat o marí o lleonat.

Un argument que es feia valer en pro de *SAXUM* feia impressió. I és que coneixem un nom mossàrab del color silvestre, que seria forçat separar del de *xixella*, i en aquest nom hi ha un consonantisme que sembla sorprenent: «çorita: *xaxxa*» en *PALc.*: segons el

sistema de notació d'aquesta font, això significa *šāḫša*. Que això no és un mot àrabic és clar, ja pel fet que les arrels aràbigues poden tenir la 3.ª consonant igual a la 2.ª, però mai igual a la 1.ª; ha de ser, doncs, mot mossàrab, romànic, no semític. D'altra banda una forma paral·lela, sense la desinència *-ELLA* de la nostra, també va existir en temps arcaics a Portugal, on no sembla quedar-hi res d'això; *seixa*: «cison valeat quatuor denarios; --- grua --- avetarda --- perdix --- columbinus --- et *seixa* valeat 2 denarios; --- turtur --- columbus *turcatus* valeat 3 denarios» a. 1253 (*Port. Mon. Hist.*, *Leges* I, 195); l'acompanyament amb *columbinus*, *turtur* i *columbus turcatus* no ens pot deixar gaire dubtes que és també una au colúmbida, i tenint un preu de 2/3 del tudó (*turcatus*), devia ser més petita, com ens consta de la xixella.

Es tracta, doncs, tant en aquesta denominació portuguesa com en el nom mossàrab, d'una altra aplicació del nom de color *sais*, *saissa*, *saixa*, aquí sense el sufix diminutiu. La representació fonètica és la normal en portuguès; en mossàr. podria recordar-nos el grup *KS* de *SAXUM*, i realment hi ha altres casos en què el mossàrab presenta el grup *ḫš* responnent a la *š* cat. i portuguesa; d'altra banda s'hi pot objectar que la *k* de *KS* apareix convertida en palatal, *ḫss* (> *š*), en tot el romànic d'Occident, sense rastre ja del caràcter consonàntic oclusiu de la *k* del grup *KS*; ¿tindriem dret, tanmateix, a creure que el mossàrab hi feia excepció?

De manera que només si en mossàrab s'hagués observat un destriament clar entre els representants de *x < KS* i els de *x* d'altres orígens, es podria fer valer això contra l'etimologia **SASSIA*. I a desgrat de l'escassetat del lèxic mossàrab que ens és conegut dels temps musulmans, hi coneixem almenys un cas de *ḫš* que no ve de *KS*: «el vino está en el *moḫšair*» ('en el trull o en la gerra de most') explica MzPí. un vers d'Abencuzman (*Orig.*, 98) donant-li el raonable ètimon **MUSTIARIU* (= *mustarius* = *urceus*), derivat de *MUSTEUS* adj. 'semblant al most'. Sembla, doncs, que en mossàrab *ḫš* podia resultar d'un *ḫss* d'altres orígens que *x*.

No hi ha raó, doncs, per apartar-se de la connexió amb el nom indoeuropeu del cereal i per insistir a fer venir *xixell(a)* de *SAXUM*.²

Resten una sèrie de dades on *xixell* i formes anàlogues es presenten amb altre significat. Belv. defineix «*xixell* qui és molt senzill y fácil d'enganyar: *boquirrubio*: incautus»; d'ell ho reproduïxen FebrCard. i també Lab., que és l'únic que hi afegeix el nom de l'ocell *xixella*; és clar que és «metafòric», com ja nota Belv., i més Lab., que afegeix a *xixell* la trad. «tortolico» eloqüent en aquest sentit. L'aplicació personal del mot data d'antic. No sempre és clar, en quin sentit, esp. en un doc. berguedà de 1772, que descriu una gran solemnitat en el santuari de Paller, vall alpestre al capdamunt de la comarca (un parell d'hores al Nord de Bagà), i que Serra i Vilaró extracta així: «hi assistia la comunitat de l'església de Bagà, això és els residents, 'xixells' (?), beneficiats, organista, escolans de chor i mestre» (*Pinós i Mataplana* III, 245); essent